

De grønlandske kvindeforeningers boliginitiativ

af redaktør Eva Rude

Det er med stor interesse, jeg har læst læge Ole Bergs artikel: Den grønlandske bolig i dag. I, i „Grønland“, nr. 1, 1973. Få har som Ole Berg taget sig tid til at undersøge boligforholdene i Grønland på så at sige jordnært grundlag, og her kommer hans nøje kendskab til grønlandske forhold og hans to-sprogethed ham til stor hjælp. Fra Ole Bergs foredrag på Boligseminar 2, Godthåb 1970 erindrer jeg en mængde beskrivende detaljer om den grønlandske husmoders hverdag, notitser om dagligdags ærgrelser og irritationsmomenter, som planlæggerne sjældent interesserer sig for, men som har væsentlig betydning for forbrugeren.

Ole Berg refererer de grønlandske husmødres iagttagelser og konklusioner, ofte var det ganske små detaljer, men brikker, som tilsammen dannede en klar mosaik og fremtrådte som et puslespil over den almindelige grønlandske husmoders dagligdag på ulige steder og bygder i Sydgrønland. Med megen tålmodighed og stor akkuratess har Ole Berg fået alle oplysningerne skrevet ned. Vi fornemmer lugten fra det våde uldtøj, som

tørres ved kakkelovnen, ubehaget ved at sove mange sammen, fordi man har måttet tage kakkelovnen ned i soveværelset, irritationen over proviantrummet midt i huset eller det glatte trappetrin udenfor husets vindfang, som er anbragt forkert efter brugerens mening. Man mærker ligeledes den slet skjulte kritik af de danske planlæggere, som ikke har forespurgt grønlandsk ekspertise indenfor de forskellige områder, den ekspertise, som ikke har papirer, men bundet i gammel tradition og opdragelse. I mange af de bitre bemærkninger ligger en klar tilkendegivelse af, at man fra grønlandsk side føler en administration, — man synes, at planlæggerne har handlet med beboerne og brugerne af husene uden ringeste hensyntagen til deres ønsker og behov. Ingen steder hører man om krav eller direkte ønsker til planlæggerne fra forbrugerne, men det kan være et af de punkter, som er uklare eller tabt undervejs fra forbruger til referent.

Det er en af grundene til, at boligseminarerne, som også Ole Berg fremhæver, må ses som en meget vigtig nyskabelse indenfor det grønlandske samfund. De

har betydet en demokratisk udvikling, da det er første gang planlæggerne har mødt brugerne af boligerne og gennem en kritisk vurdering af boligbyggeriet i Grønland set fra grønlandsk synspunkt på sagligt grundlag har drøftet problemerne. Boligseminarerne er en klar manifestation af den grønlandske forbrugers bevidsthedsgørelse, en proces, som netop fandt sted på samme tid i det danske samfund, hvor en boligtradition er så meget ældre og etableret. Det er vel også en af grundene til, at den grønlandske boligforbruger har haft nemmere ved at komme igennem med sine ønsker, da først debatten var i gang, end den danske, i hvert fald de danske boligforbrugere, som ikke har eget hus, men bebor etagelejlighed eller blokbebyggelse.

Initiativet til boligseminarerne er taget af Martine Jensen, Julianehåb, ved De grønlandske Kvindeforeningers landsmøde i Julianehåb 1965. Sommeren 1964 havde Martine Jensen deltaget i Dansk Kvindesamfunds kursus i Danmark for grønlandske kvinder beskæftiget med socialt, politisk eller kulturelt arbejde og der sammen med de andre kursusedtagere besøgt Grønlands Tekniske Organisation, hvor bygningsinspektør Olav Himmelstrup og arkitekt Ole Johannesen havde fortalt om udviklingsplanerne for det grønlandske boligbyggeri samt forevist lejlighedsplaner for igangværende og netop færdigtbyggede. Endvidere besøgte nyt boligbyggeri i København og omegn samt børneinstitutioner. Med saglige oplysninger og konkret viden drog kursusedtagerne hjem til Grønland til deres forskellige udvalg under kommune og forening, og her fort-

sattes drøftelserne. Som bekendt har De grønlandske Kvindeforeninger indtil nu været den stærkeste organisation i Grønland. Hvordan det vil gå i fremtiden, når de forskellige fagorganisationer og politiske partier sætter hårdt ind, kan ikke vurderes, men stadig står De grønlandske Kvindeforeninger som en respekteret og meget værdsat organisation. Det er dog ikke alene medlemmer af kvindeforeningen, som Dansk Kvindesamfund henvender sig til, også kvinder udenfor, men med stærk tilknytning til politisk eller socialt arbejde kan deltage, det er kvindeforeningerne og kommunalbestyrelserne, som i samråd udpeger deltagere til Danmarks kurserne.

Fra kurset i Danmark 1964 rejste kvinderne hjem med ny viden om deres boliger, og det gav stof til eftertanke i Grønland. Derfor faldt det naturligt, at man til det følgende landsmøde, som holdes hvert tredje år et eller andet sted på vestkysten med deltagere fra hele Grønland, satte boligspørgsmålet på programmet. Martine Jensen, Upernaviarssuk, som var formand i Julianehåb, hvor landsmødet skulle afholdes, bad Ole Johannessen, som var på tjenesterejse i Grønland, om at holde foredrag for deltagere. Næste år, sommeren 1966, indkaldte de meget aktive kvindeforeninger til kursus, og også her stod boligproblemet som et af de centrale emner. Denne gang ønskede man især boligforbrugerens standpunkt belyst og her igen set fra kvindesagligt synspunkt. Det var grunden til, at jeg blev bedt om at deltage, idet jeg i mit daglige arbejde i Byggecentrum i København har formidlingen mellem Byggecentrum og de til Boligtrivsel i Cen-

Ældre hus i Scoresbysund.

Fot.: Ib Tøpfer (1967).

trum knyttede forbruger- og kvindeorganisationer. Min opgave i Grønland skulle udelukkende være en slags kontakt mellem Boligtrivsel i Centrum og De grønlandske Kvindeforeninger.

Det blev en meget spændende og meget krævende opgave, for deltagerne i kurset gik grundigt og systematisk til værks. Kæmneren i Julianehåb viste sig uhyre imødekommende og skaffede os adgang til byggepladser og allerede opførte etagelejligheder og typehuse. Desuden viste det sig, at arkitekt Tage Nielsen var på sommerinspektion i samme periode i Julianehåb, og også han deltog i besøgene på byggepladser og i de af ham projekterede bebyggelser. Alt blev nøje gennemgået og nedskrevet, kritiseret og vurderet

efter den grønlandske forbrugers og den grønlandske families mønster, levevis og vilkår. Mange af deltagerne havde været i Danmark og kunne bedømme forskellen mellem dansk og grønlandsk levevis og familieforhold, og de fremhævede som så ofte anført, at mange af boligerne var bygget og indrettet mere efter dansk end efter grønlandsk tradition og behov. Dette kom også frem på de senere bolig-møder og de to seminarer, men det var på det første boligkursus, at kvindeforeningernes repræsentanter nedfældede det i den efterfølgende rapport og gjorde opmærksom på disse for den grønlandske familie uacceptable forhold.

Under boligekskursionerne var det især ganske konkrete forhold, som delta-

Fot.: Ib Tøpfer (1968).

Kap Tobin. Sælflænsning i det fri.

Det meste af året må dette arbejde udføres indenørs.

Har man ved udformningen af moderne boliger i Grønland taget højde herfor?

gerne gang på gang vendte tilbage til og angreb. Man var utilfreds med entreerne i nybebyggelserne. med vilkårene for personlig hygiejne og med pladsforholdene til opbevaring af grønlandsk proviant. Efter få besøg i moderne lejligheder og typehuse stod det klart, at der ikke var afset plads til grønlandsk udetøj, især når det som her var store familier, det drejer sig om. Kamikker, gummistøvler, packacoats, vindtætte jakker for ikke at tale om beklædning til fangst og fiskeri samt redskaber, hvor skulle det være? Og alt det er nødvendigt i en grønlandsk familie. Eller forsåvidt en dansk familie bosat i Grønland. Hvilke muligheder var der for

at få det våde udetøj tørret i entreen? Ingen. — Med hensyn til den personlige hygiejne kunne det, specielt i typehusene, være vanskeligt at foretage den i enrum. Mange steder var der kun køkkenet, og her med døre til flere rum. Det var ikke nemt i en familie med mange medlemmer at gøre sig i stand uden store vanskeligheder. — Og endelig var opbevaringen af grønlandsk proviant et meget stort problem i etagehusene, fordi der simpelthen ikke var afsat plads til andet end lidt frysevarer fra butikken. Derfor anbragte man den grønlandske proviant i plastposer udenfor vinduerne, hvilket heller ikke var ideelt, da provianten ofte blev

fordærvet. Desuden var det meget svært at rense og istandgøre provianten i de små køkkener, enten det nu var fuglevildt, fisk, sæler eller rensdyr. Flere af deltagerne havde eksempler at fremføre og kunne berette om vanskeligheder ved køkkenarbejdet. Disse var nogle af de oftest udtalte og stærkest fremførte ønsker eller rettere krav til de fremtidige boliger i Grønland.

Derefter rullede snebolden så at sige. Ole Johannessen fra G.T.Ö. blev opmærksom på rapporten, og kontakten mellem de forskellige foreninger og organisationer blev etableret. På dette grundlag tog De grønlandske Kvindeforeninger initiativet til boligseminaret i Godthåb 1967 i samarbejde med Ministeriet for Grønland, Grønlands Tekniske Organisation og Byggecentrum gennem Boligtrivsel i Centrum. Som foredragsholdere deltog repræsentanter for alle disse organisationer plus enkelte andre og som deltagere medlemmer af kvindeforeningerne, kommunalbestyrelser samt sociale og tekniske udvalg langs hele vestkysten.

Det spændende og måske nok mest værdifulde ved dette seminar var den kendsgerning, at det måske var første gang man fra planlæggere og forbrugers side debatterede direkte om de spørgsmål, som så åbenbart havde beskæftiget begge parter gennem en lang årrække, — spørgsmål og problemer, som tårnede sig op over og mellem de huse, der stod plantet sikkert og urokkeligt i den grønlandske grund. Hidtil havde der som regel været en skranke mellem de to parter, dels den konkrete på kommunkontorerne, dels den abstrakte, som altid findes mellem planlægger og forbruger — i

Grønland ikke mindre på grund af sprogvanskeligheder og de deraf følgende problemer. Plus den yderligere belastning, at planlæggerne gerne er danske, brugerne i reglen grønlandere. Det kan i visse tilfælde give en skævhed, som på boligseminaret nu er blevet rettet op over mangan god kop kaffe. Den direkte kontakt kan betyde uendelig meget og afdramatisere en masse problemer.

Boligseminarets foredrag og diskussioner er samlet i en rapport, udsendt af G.T.O. I forordet står blandt andet: „Dette initiativ er betydningsfuldt, fordi et sådant seminar er med til at øge de projekterendes viden og brugernes ønsker og behov og dermed deres forudsætninger for at udforme boligerne så hensigtsmæssigt som muligt. At boligerne bliver udformet bedst muligt efter de tekniske, naturgivne, økonomiske og brugsmæssige forudsætninger er imidlertid ikke nok, hvis en væsentlig del af brugerne mangler den nødvendige erfaring i at bruge boligerne hensigtsmæssigt. Det er ofte konstateret, at der mangler en sådan erfaring. Det er derfor også af stor betydning, at man fik drøftet dette problem, og navnlig, at man fik truffet aftale om på hvilken måde der med størst virkning kunne sættes ind for at afhjælpe det.“

Den fungerende landshøvding over Grønland, Claus Bornemann, deltog som en af indledderne. Ellers kom de fleste tilrejsende sydfra. Det var dog i diskussionerne efter foredragene, meningerne kom stærkest frem. Mange emner blev drøftet, også emner, man ellers har vanskeligt ved at tale sammen om. Udstedsproblematikken og de tilflyttende udstedsfamiliers boligforhold blev indgående debat-

*Scoresbysund. Interiør fra ældre grønlandsk eenfamiliehus.
Boligens mange forskellige funktioner er her søgt tilgodeset i eet rum.*

Fot.: Ib Tøpfer (1960).

teret. Mange fandt det menneskeligt tragisk, når velanskrevne, dygtige folk fra de små steder kom til byerne og på grund af mangel på arbejde og ofte på grund af ringe boligforhold gik i stykker. Sommetider gennem drikkeri, sommetider i afmagt over ikke at have noget livsindhold mere. De dårlige boligforhold for disse mennesker i det moderne byggeri har tit været medvirkende til, at familierne er gået i opløsning eller er kommet på afveje. De menneskelige problemer i de store byer i Grønland er en meget alvorlig trussel mod hele samfundet. Dette blev fremhævet fra mange sider. Især var man urolig for de unge, som ikke havde noget rigtigt sted at bo og intet arbejde. Man var enige om, at boligproblemerne hæn-

ger meget nøje sammen med de sociale problemer. Man fandt ligeledes ofte en kløft mellem byboerne og udstedsboerne, et forhold som kendes fra alverdens andre storbyer, men ikke virker mindre grelt i så befolkningsmæssigt små byer som de grønlandske. Både sprog, klædedragt og opførsel er forskellig for udsteds- og for byboerne. Dette kan i et så teknisk forskelligt udviklet samfund som det grønlandske skabe store vanskeligheder netop i boligsektoren. Med alle de tekniske hjælpemidler, som de grønlandske boliger i dag forsynes med, må det til tider give mærkværdige resultater, når en befolkning, som aldrig har været vænnet til at benytte dem, — i mange tilfælde aldrig har set disse installationer, — plud-

*Ældre boligkvarter i Egedesminde.
Udenomspladsen benyttes flittigt.*

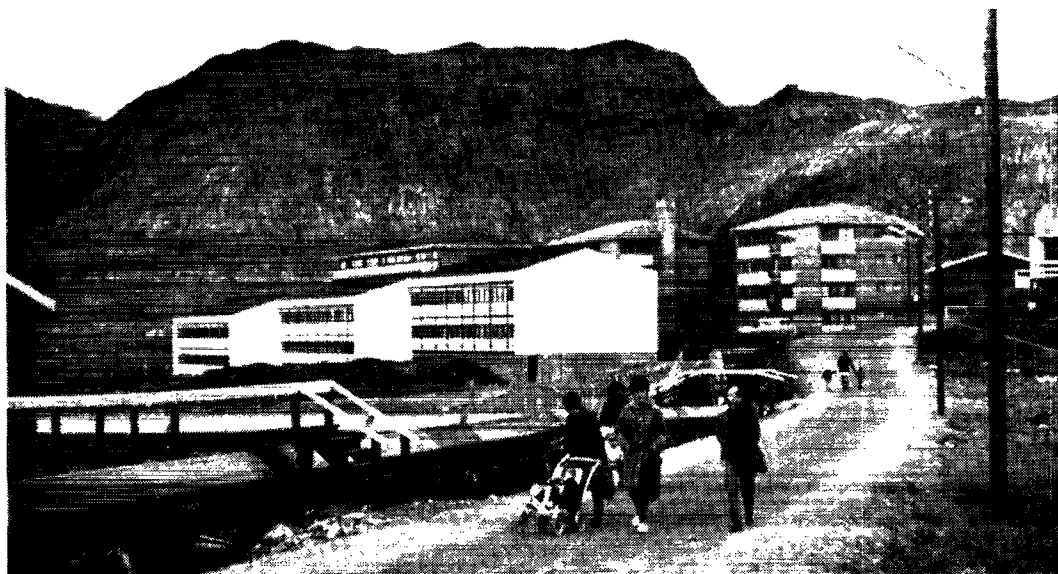
Fot.: Ib Tøpfer (1969).

selig står overfor at skulle bruge dem i den daglige tilværelse. Adskillige var de eksempler, som på boligseminaret kunne opremses om forkert brug af nedstyrtningsskakt, fryse- og køleskabe, toilet og vaskemaskiner, og målt op i kroner og ører fra planlæggernes side var det voldsomme beløb.

I menighedsrådets store sal i Godthåb udspandt sig livlige debatter om dette spørgsmål. Planlæggerne appellerede om større hensyn overfor bebyggelserne, og brugerne forsvarede sig med, at man havde givet for lidt oplysning om alt dette fra planlæggerne. Man diskuterede ivrigt oprettelsen af lejerforeninger, ligesom værdien af veluddannede viceværter blev drøftet indgående. Beboerforeninger måtte være et af de væsentligste resultater af boligseminarerne, men løst på

grønlandsk vis og ikke som kopi af de danske. Vanskelighederne ligger nok i at få folk til det. Som de fleste andre steder er det i Grønland de samme mennesker, som må påtage sig samfundets forskellige opgaver, her er det blot vanskeligere, fordi befolkningen er så lille og mulighederne derfor færre.

Terrænpleje var et andet af de emner, som blev indgående drøftet. Kritikken fra planlæggerne blev hurtigt tilbagevist med, at de heller ikke selv ryddede op efter sig på byggepladserne. Man enedes om, at det var nødvendigt at få ryddet op efter færdiggørelsen af bygningerne og at holde terrænet ryddeligt, når brugerne var flyttet ind. Videre drøftedes, hvorledes områderne skulle gøres attraktive. Enkelte steder kan laves beplantninger og græsrabatter, og man foreslog

Moderne boligkvarter i Holsteinsborg.

Fot.: Ib Tøpfer (1969).

Pænt og velorganiseret – men hvor blev udenomspladsen af?

at indrette små haver og anlæg med grønlandsk vegetation eller stenrabatter med grønlandsk beplantning.

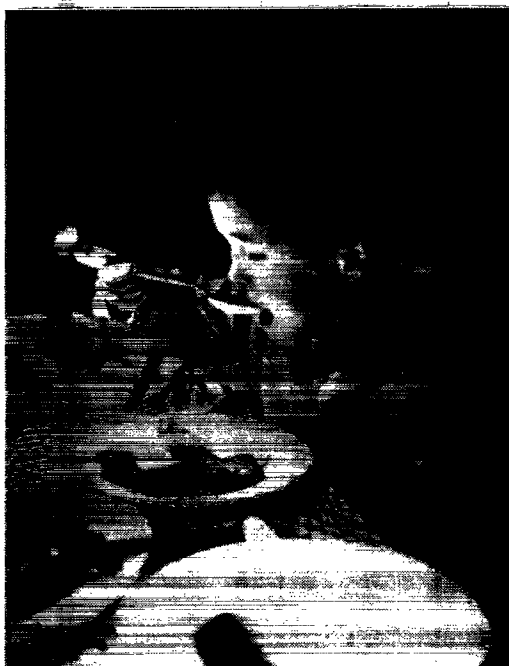
Et meget væsentligt indslag var spørgsmålet om storfamilier. Ligeledes i forbindelse med de ældres boliger. Storfamilier med mange generationer er en gammel grønlandsk tradition, men for fremtiden nok vanskelig at opretholde, dels på grund af boligernes størrelse, dels på grund af ændrede familieforhold. Det bør man tage hensyn til ved opførelse af boligerne, så der indrettes mindre lejligheder for de gamle i nærheden af de unges. Det er også godt for børnene at have kontakt med ældre mennesker.

Også børnenes vilkår i det nye samfund blev diskuteret. Børn trænger til udfoldelsesmuligheder, de har mange kræfter og mod på leg. De må have legeplad-

ser, som de kan tumle sig på og give dem næring for deres fantasi. Man har indrettet kedsommelige danske legepladser, blev det sagt, i de grønlandske byer, sprængt dem flade, i stedet for at lade klipperne ligge, og lade børnene vænne sig til at kravle i den grønlandske natur. Børnene må have indendørs legerum og hobbyværksteder i de store bebyggelser, hvor lejlighederne i reglen er for små til at børn rigtigt kan tumle.

Dette var nogle af de emner, som blev debatteret på det første boligseminar i Grønland. Desuden var der boligpolitiske og økonomiske foredrag. Hovedtemaerne var også her de rent praktiske forhold, de principielle drøftelser om adfærdsproblemerne samt langtidsplanlægningen.

Boligseminar 1 blev efterfulgt af et

Fot.: Ole Berg (1970).

boligkursus i Egedesminde i forbindelse med kvindeforeningernes landsmøde i 1969. Derefter fugte Boligseminar 2 i Godthåb 1970, men inden da havde kvindeforeningerne igen været på kursus i Danmark arrangeret af Dansk Kvinde-samfund, og i forbindelse med dette var tre dage sat af til boligmøde. Deltagerne

hørte foredrag i Byggecentrum, besøgte moderne boligbyggeri og direkte slum i København, man gennemgik forskellige former for boliger, besøgte butikcentre med henblik på Godthåbscentret samt besøgte institutioner af forskellig slags. Desuden var deltagerne på rundtur i det indre Københavns ældste gader, helt inde i de bageste gårde, hvor endog folk med barnevogne boede. Heller ikke alle danskeres boligforhold er ideelle!

De grønlandske Kvindeforeningers boligmøder må siges at være ret enestående, og at de har haft resultater, har man kunnet spore fra møde til møde og fra seminar til seminar. De siger dog også en del om planlæggerne af de grønlandske boliger og det grønlandske byggeri som helhed. I reglen er det en kamp for forbrugerne at få planlæggerne og producenterne i tale, endsige at blive hørt og bøn hørt.

Sidst på sommeren 1973 kommer medlemmer af De grønlandske Kvindeforeninger igen til kursus i Danmark, og i den forbindelse håber man at få planlagt et boligseminar, denne gang afholdt i Danmark. Der vil blive ny viden at drage nordover med!